

Maria Bernström: *Följa John. En mångsysslares livsresa*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2016. 197 s., ill. ISBN 978-91-7331-800-6.

Lustig titel på en biografi! Rentav märklig, eftersom den alluderar på en gammal lek som vi ägnade oss åt som barn. Dock, jag kan nog stoltsera med att ha följt skriftställaren John Bernströms (1903–1989) författarskap i nära 50 år. Det började med att jag i de tidiga tonåren, någon gång i mitten av 1960-talet, som herpetologiskt intresserad, införskaffade och läste Bernströms vetenskapliga studie *Till kännedomen om huggormen, Vipera berus berus (LINNÉ)*, som redan 1943 hade getts ut av Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle. Snart fann jag också anledning att närmare studera hans många artiklar i *Fauna och flora*, som länge var en mycket läsvärd tidskrift och där även äldre årgångar fanns tillgängliga i Karlskoga stadsbiblioteks magasin. Bernströms artiklar i *Fauna och flora*, hade till skillnad från huggormsskriften, som bestod av tabeller och uppmätningar, utpräglad kulturhistoriska dimensioner, och mitt djurintresse hade under tonåren alltmer orienterat sig mot ett slags kombinerad kultur- och zoologihistoria (kulturzoologi) snarare än att utvecklas mot det fältbiologiska. Även om John Bernströms essä ”Huggormarna på Tidö” (publicerad 1958 i bokverket *Natur i Västmanland*) med sin närmast engelska elegans som djurskildring, dessutom fortfarande en mycket njutbar läsning, är det nog zoologihistorikern, med en förkärlek för annars svåråtkomliga detaljer, som ändå betytt mest, inte bara för mig utan för de flesta med ett djurhistoriskt intresse. Vid sidan av konstnären Gunnar Brusewitz har nog ingen annan som skriftställaren John Bernström fört kulturzoologin framåt i Sverige.

Jag har ofta haft anledning att referera till Bernströms många djurartiklar publicerade i *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* (för några år sedan samlade och utgivna av Henrik Otterberg i *Bernströms bestiarium*). Våra intressen för valars betydelse i Sverige i gången tid har uppenbarligen sammanfallit. Gång på

gång har jag läst material och sammanställningar som han gjort i ämnet. Valkotorna i Edebo kyrka hade han redan låtit undersöka med hjälp av expertis på Naturhistoriska riksmuseet, framgick det av brev som jag fann i ett arkiv. Våra slutsatser om arttillhörighet blev olika, men Bernström var först och gick grundligt tillväga. Som alltid.

Tyvärre fick jag aldrig tillfälle att träffa honom, men jag har många gånger frågat mig var hans anteckningar från en aldrig fullföljd studie av vinbergssnäckans historia vid svenska herrgårdar tog vägen, eller var hans kommentarer till det Grilliska naturaliekabinettet avbildat av Pehr G. Lindroth befinner sig (kanske hamnade det hos Brusewitz?). Jag har också länge undrat var det manus befinner sig som skulle bli hans definitiva skrift rörande huggormens biologi, ekologi och fysiologi, baserad på decennier av fältobservationer. Kai Curry-Lindahl hade utverkat anslag från Statens naturvetenskapliga forskningsråd och under flera år i början av 1960-talet ordnat en anställning på Skansen åt Bernström för att han skulle kunna slutföra sin studie. Curry-Lindahl använde ju Skansen som plattform för sina egna zoologiska studier, och hade ringa intresse för djurparken, som han var satt att chefa över. Men Curry-Lindahl förstod Bernströms styrka och lyckades inrätta en arbetsplats åt honom. Tyvärr blev det aldrig någon ytterligare huggormspublikation – bortsett från små reportage i tidningar och inslag i radion samt en liten essä om ”När huggormarna brottades”, som ännu i början av 1960-talet ingick i skolans läseböcker. Därtill skall förstås nämnas hans bidrag till uppslagsordet ”Slanger” i KLNLM vol. XVI (1970). Att kontakten med John Granlund, som likaså förstod att uppskatta lärdom framför formella akademiska meriter, var viktiga för att ge Bernström en plattform är uppenbart.

Utan att ytterligare försjunka i något slags metabiografiskt resonemang eller bli alltför devot, vidgår jag att jag faktiskt har läst nästan allt som Bernström skrev från 1930-talet och framöver, inklusive boken om kortlekar och den fina lilla utgåvan av Willmans resa till Ostindien och Japan. Så nog har jag följt John alltid. Därför är

det särskilt roligt att han nu äntligen blivit föremål för en biografi, skriven av en yngre, lite avlägsen släkting, Maria Bernström, som haft tillgång till ett omfattande källmaterial i form av anteckningar, brev och fotografier ur såväl svenska som utländska arkiv, kompletterat med intervjuer gjorda med människor som varit bekanta med Bernström. Bland annat har Bengt af Klintberg, som kände John Bernström, skrivit ett personligt hållet förord. John Bernström var lite undflyende och förutom några nekrologer var det mest Wilhelm Odelbergs förord till bibliografin *Tryckta skrifter i urval 1930–1983*, utgiven av Michaelisgillet, som tidigare gett vissa inblickar i denna märkliga lärdomsgestalts livsöde.

Burgen bakgrund, Lundsbergs skola, bristande intresse för flertalet skolämnen (BC i historia 1919!) och avsaknad av håg att fortsätta den väg inom familjeföretaget förväntade sig av honom. Istället tog livet andra vägar och färden styrdes av hans intressen. Som så många andra kreativa människor drog han till Paris på 1920-talet för att ta del av stadens konstnärsliv. Där gjorde han sig en karriär som stumfilmsartist, umgicks med såväl Alberto Cavalcanti som Jean Renoir, men även Nils och Thora Dardel; också Ivar Kreuger tillhörde bekantskapskretsen. Därefter samlade han fåglar åt British Museum i Nordafrika och Spanien, inventerade faunan på Alborán utanför Spaniens kust i Medelhavet, på Ärholmarna utanför Bornholm samt på Blå Jungfrun och Furön i Kalmarssund. Senare företog han en fågelinventering på Madeira. Etologin omfattade han tidigt utan att känna till termen, vilket hans studier av huggormarna på Tidö bär vittnesmål om, liksom en tidig uppsats om kläckning av svartbent strandpipare. Hemkommen till Sverige gjorde han sig ett namn som levnadstecknare, numismatiker och kulturhistoriker.

Hans mycket omfattande språkkunskaper, som inkluderade de flesta språk av vikt, inklusive ryska och arabiska, kom väl till pass när han bistod med lärda kommentarer till Olaus Magnus, Johannes Schefferus och förstas KLNM. Så småningom kommenterade han även de 120 träsnitten i *Dyalogus craturarum moralizatus* som gavs ut i samband med jubileet 1983.

Bland hans publikationer bör också nämnas den av Nordiska museet utgivna rikt illustrerade *Herre och hund* (1965), idag en oundgänglig kulturhistorisk hundbok. År 1964 belönades Bernströms lärda och mångfrestande författarskap med att han utnämndes till hedersdoktor vid Lunds universitet.

Maria Bernströms sympatiska levnadsteckning över sin äldre släkting ger oss inblickar i hans omväxlande privatliv, hans lyckliga tid på Tidö, där han hade gift in sig, och i övrigt ett händelserikt livslopp. Han eftersträvade varken karriär eller kändisskap, utan istället var det traditionella humanistiska, nu ofta bortglömda, dygder som anspråkslöshet och kunskapstörst som styrde honom.

Bernström har haft förmånen att kunna ösa ur ett rikt källmaterial och verkligen ansträngt sig att spåra uppgifter där sådana stått att få. Resultatet har blivit en trevlig skildring som med sin detaljrikedom ger oss möjligheter att blicka in i en privatlärd märkliga öde, en sällsynt begåvning av ett slag som inte längre står att finna och vars många essäer om djurens betydelse i kulturhistorien skänkt såväl glädje som insikter och har varit av stor vikt för forskningen. John Bernström om någon förtjänar en biografi. Man bugar och tackar för att vi fått detta.

Ingvar Svanberg, Uppsala

Agneta Ney: *Bland ormar och drakar. Hjältemyt och manligt ideal i berättartraditioner om Sigurd Fafnesbane*. Nordic Academic Press, Lund 2017. 360 s., ill. ISBN 978-91-88168-88-7.

Boken har en mycket bred ansats och Agneta Ney, som är docent i historia, står på fast mark. Hon undersöker hur denna krigarmyt, denna hjälte, porträtteras, och det är en undersökning som genom anslaget skapar djup och nyanser. Ney börjar med en kort redogörelse för det muntliga berättandet under folkvandringstiden, går in på publik och berättare, som båda är manliga, och fortsätter med synen på individen och släktban-